

ITZ-AURREA

*Antero Apaolaza-ren lanetatik PATXI
KO TXERREN bakarrik da gaur ezagutzen degu-
na. Ta bera, Trueba-ren El Judas de la casa da,
euskeratua.*

*Trueba Galdames-tarraren "novela rosa" dei-
tzen diranetatik berau degu onena ta "rosa"
antz gutxien duana. Aukeratze orretantxe adie-
razten digu Antero-k bere gogoa etzala erro-
mantikoa, ta gero azalduko degunez, askozaz
ere gutxiago bere eskuetatik atera zanean.*

*Itzulpen onek iru argitalpen izan zituan.
Euskal literaturan orain arte geienez argitaratu
diranak ere iru edo lau aldiz argitaratuak izan
dira, dotriña liburutxoak edo izan ezik. Beraz,
PATXI KO TXERREN geien irakurri dirane-
takoa degu.*

Baña, Antero-n itzulpenak badu zerbait geiago ere: gertaerak tokiz aldatu zituan, ta Enkartaziñoen ordez Antzuola ingurua du agerleku. Ta, orrez gañera, gertaerak laburtuak dira bere erara, prosa arinduz baña gaia laburtu gabe.

Trueba-ren idazlanak bere denboran asko irakurtzen ziran, ta geroago ere ez gutxi; idazle on guziak bezela mendez-mende indarra galduaz badijoa ere. Oraindik gaur ere askok irakurtzen duen egillea baita. Trueba, bere garaiko kezkak ongi ikustatu ta adierazi zituan egillea zan. Bere idazteko erak, sentipenak ikutuz, irakurle asko irabazi zituan. Ta, izan ere, nobela batek irakurlearen biotza betetzen ez badu, irakurlea eta idazlearen artean zerbait ez dijoa ongi.

Sasoi bakoitzak bere adiñeko gauzak eskatzen ditu. Trueban literatura, denboraz gugandik ain urbil izanik, oso urruti arkitzen da gaurko literaturaren tajuratik. Trueba erroman-tikoa genduan ta gaur epelegia ta aspergarria iduritzen zaigu idaz-tankera ori. Gaur, batez ere gazteak, askozaz ere naiago du idazkera eraginkorra, gauzak zuzenki azalduaz. Beste bidezimodu batera loturik bizi gera, beste era batera pentsatzen da. Ukatu eziñezko eboluziñoak garamaz.

Euskaldun izakera "itzetan lander eta egiñetan eder" egiazkoa bada, ez gera erromantikutarako jayoak, ta gaitz zaigu ere ori irentsi-tzea. Baña, arritzekoa bada ere, gaurko idazle askok daramate erromantiku kutsua; auxe da auxe, besteak utzitakoa guk artu. Erromantiku txarren era, gañera.

Apaolaza, ordea, aurreratutako Barojatarra genduan. Eta Barojak bezela, ukatu ezindako euskotar gogoia zeraman bere barrenean txerturik. Trueban prosa, beretzat, astunegia izaki. Ta landertu zuan ainbat ondoen. Trueba-rena aspergarri xamarra bazan ere Antero-k eralgiz kendu zion zaia. Itzultzalle batek orretarako eskubiderik ez badu ere, El Judas de la Casa-k, Apaolaza-gandik atera zanean asko irabazi zua-lakotzat gaude. Jatorrizkoa bera baño obea da irakurtzeko. Uste degu Apaolaza-k bazekiela zer egiten zuan. Lasto kentze orrek ez dio nobelarik kalterik egin, mesede baizik.

Apaolazak erabiltzen dituan toki-izenak egiazkoak dira, asko neuk ezagutzen ditudanak eta besteak ere berdin dira. Ezagutzen ez nituan izen zerrenda bat eraman nuen Antzuola-ra ta ango zaar batzuri galdetu nioken ia toki ezagunak ziran ta baietz esan zidaten.

PATXIKO TXERREN-ek orain arte izan dituan argitalpenak auek dira:

“Vergaran: Juan Lopez-en moldizteguiyan, 1890-garren urtean.”

“Irun-en, J. Diaz-en moldizteguiyan, 1915-garren urtean.”

1917-garren urtean “Euskal-Esnalea” aldizkarian argitaratu zan, ta bertatik arturik aparteko ediziño bat egin liburu bezela, Ugaz-ama (La madrasta) Larrea-tar N.-renakin batera, “Donosti'n, Martín, Mena y C.^a-ren echean.”

Oiek ditugu nobelaren bikaintasunaren pruebarik onenak.

El Judas de la Casa-k beste itzulpen bat ere badu euskerara, Arrutza-k bizkaieraz egiña (1), baña Apaolaza-k laburpenez bizi geiago eman bazion, Arrutza-k Trueba-k berak baño prosa astunagoa darabil. Ez du bestearen gozotasunik; adibidez amaierako ataltxoak artu besterik ez dago:

Truebak: ¡El pájaro había cantado!

Apaolazak: ¡Txoriak kantatu egin zuan!

Arrutzak: ¡...txoriak, egi osoa agertu eban bere txorrotxio artean!

Orrelako diferentziak dituzte lenengotik azkeneraño. Arrutzak nunbait etzuan ezagutu

(1) 1934-garren urtean Bilbo-ko Verdes Atxirika-ren irarguan argitaratu zan **Etxe-kalte** izenarekin.

Apaolazaren itzulpena, bestela ikasbide ona zuan.

Orrez gañera, Arrutzarenak, asi goitik eta bera, itzulpen kutsua darama, ta Apaolazarenari berriz etzaio igartzen itzulpena danik ere. Ezta erreza ori arkitzen euskerara aldatutakoe-tan. Gutxi ere gutxi ezagutzen ditugu orrelako itzultzalle jatorrak, ta beren artetik bikañena beste botikario bat da: Loidi jauna. Ikusi berak euskeratutako Juan Antonio de Zunzunegui-ren Itxasoa...!, "Egan" aldizkariko 3-4 zenbakietan 1957-an argitaratua.

Apaolazak euskera bizkorra ta samurra du. Batez ere errikoia. Orrez gañera, literaturarako sortzetikako jatortasuna nabari du. Izkuntza berezi baten jabe da.

Ta, liburu onekin, AUSPOA-ren irakurleak zorioneko daudela esan genezake.

Juan San Martín